herpy

VARANER

Varanus panoptes

Varanus panoptes är en kraftig, nyfiken markvaran från norra Australien och södra Nya Guinea, känd för att resa sig på bakbenen och svansen för att spana. Den är aktiv, klok och glupsk, gräver djupa hålor och blir upp till 150 cm lång. Arten kräver ett hemmabyggt terrarium på flera kvadratmeter, djup botten och en erfaren hållare, och den är inte ett djur för hantering.

Familj: Varanidae Engelska: Yellow-spotted Monitor Publicerad 15 november 2026

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**90-150 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**3 000-10 000 g**
Livslängd	**15-20 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Marklevande och grävande**
Biotop	**Savann och våtmark**
Svårighetsgrad	**Erfaren**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**240 × 120 × 150 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**24-38 °C**
Värmeplats	**46-57 °C**
Temperatur, natt	**20-25 °C**
Luftfuktighet	**70-80 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Rekommenderas** Fergusonzon 3
Föda	**Insekter och ryggradsdjur**
Hålls	**Ensamma eller parvis**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Kullstorlek	**6-13 ägg**
Inkubation	**194-240 dagar** vid 26-30 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Varanus panoptes är en stor, markbunden varan med kraftig kropp, starka klor och en hoptryckt svans. Ryggen har tvärgående rader av stora mörka fläckar som varvas med rader av små ljusa fläckar, och svansspetsen är bandad. Grundfärgen är brun hos *V. p. panoptes* och rödaktig hos *V. p. rubidus* från det torra västra Australien. Ungarna är mer färgstarka och tydligare tecknade än de vuxna.

Arten har tre erkända underarter: *V. p. panoptes* i norra Australien, *V. p. rubidus* i västra Australien och *V. p. horni* i södra Nya Guinea. Det vetenskapliga artnamnet syftar på Argus Panoptes, den hundraögda väktaren i grekisk mytologi. *V. panoptes* liknar *Varanus gouldii* mycket och kan förmodligen korsa sig med den i ett stabilt övergångsområde, så de två förväxlas lätt. Fläckarna på ryggen och den bandade svansspetsen hör till de drag som skiljer dem åt.

Hanarna är markant större och kraftigare än honorna. Hanarna når vanligen 120-150 cm i total längd, honorna omkring 90 cm och sällan över 105 cm, och de största djuren når 160 cm. Vikten varierar mycket: vuxna honor väger omkring 3 kg, de tyngsta vilda djuren väger 7 kg, och stora hanar i fångenskap kan väga omkring 10 kg. Hanarna har mycket kraftiga framben. Arten är mager jämfört med de stora varanerna från Afrika och Asien och sätter inte lätt på sig fett.

Arten är ett livslångt åtagande. En vuxen hane kräver ett terrarium på flera kvadratmeter och en djup jordbotten, som ska skaffas, bäras in och bytas. Foderkostnaderna för möss, kycklingar och insekter är höga, eftersom djuret är aktivt, snabbt och alltid hungrigt. Djuren lever 15-20 år i fångenskap. Ungarna växer snabbt, så utrymmet och ekonomin ska vara på plats innan djuret köps.

Utbredning och livsmiljö

Varanus panoptes lever i norra och västra Australien och i södra Nya Guinea. I Australien finns arten i Northern Territory, norra Queensland, Kimberleyregionen och vidare ner genom det torra västra Australien till Pilbara och området söder därom. *V. p. rubidus* lever på den torra västra platån och på ön Dolphin Island i Dampierarkipelagen. *V. p. horni* finns i södra Nya Guinea, både i den indonesiska delen och i Papua Nya Guinea, och på öar i Torres sund. Typlokalen för underarten är Merauke i den indonesiska delen av ön. Det är *V. p. horni* som finns i handeln, eftersom Australien inte tillåter export av vilda djur.

> **Naturlig utbredning:** Australien, Papua Nya Guinea och Indonesien.

LIVSMILJÖ

Varanus panoptes lever i många slags landskap: tropisk savann, öppen skogsmark, flodslätter och kustnära områden. Den är knuten till vatten och finns ofta vid permanenta vattendrag, flodstränder och översvämmade ängar, men går också ut i torra områden i västra Australien. Den söker också föda i träden och i vattnet, där den till exempel dyker efter sötvattensmusslor under torrtiden, och blir den jagad springer den till närmaste träd eller håla.

Djuret gräver och tillbringar lång tid i hålor och kan ta över befintliga gångar. Honan gräver spiralformade bohålor som i genomsnitt går omkring 2,6 meter ner, de djupaste bohålorna som är kända hos några ryggradsdjur. Flera djur kan dela samma underjordiska gångsystem.

Arten är ett rovdjur som äter nästan allt den kan övermanna: insekter, krabbor, fisk, fåglar, gnagare och andra ödlor, inklusive mindre varaner. Den införda, giftiga *Rhinella marina* har drabbat arten hårt i norra Australien, eftersom varanen äter paddorna och dör av giftet. Beståndet har minskat med upp till 90 % i många områden.

Skötsel

TERRARIET

Vuxna djur ska inte hållas i ett vanligt terrarium. En vuxen hane behöver minst 240 × 120 × 150 cm (längd × bredd × höjd), och ett helt rum är bättre. För en liten hona är en golvyta på omkring 100 × 200 cm ett absolut minimum. Mer plats ger ett mer aktivt och lugnare djur. Ungarna kan börja i ett mindre men djupt terrarium, där de lätt hittar fodret, och flyttas snabbt upp, eftersom de växer mycket snabbt.

Botten är det viktigaste. Arten gräver hela tiden, och en botten av sandig jord med 25-50 % kokosfiber, minst 30 cm djup och gärna 60 cm, låter djuret göra sina egna gångar där temperatur och fukt passar. Använd jord utan gödsel och bekämpningsmedel. Handelsfärdig krukväxtjord kan irritera ögon och luftvägar och förorena botten. Den djupa botten är tung, så golvets bärighet ska kontrolleras.

Ge många gömställen av varierande storlek. Ett gömställe som sitter tätt kring djuret ger trygghet: en platta på träkilar, korkrör eller korkrullar, gärna flera staplade på varandra under värmen. Fäst alla tunga saker i vägg eller botten, så att en grävande varan inte kan få dem att rasa. Levande växter överlever inte. Grenar ska vara mycket kraftiga, eftersom djuret ibland klättrar.

Använd ett slutet lock med bara några få ventilationshål. Ett öppet nätlock torkar ut luften och drar bort värmen. Luckan ska kunna låsas, och värmekällor ska sitta skyddade utom djurets räckhåll, eftersom en stor varan kan rycka ner lampor och bränna sig.

TEMPERATUR

Det ska finnas en stor temperaturgradient. Luften i terrariet hålls på omkring 24-38 °C, med svalare områden nere vid botten och varmare mot solplatsen. Under värmen ska det finnas en solplats där yttemperaturen mätt med IR-termometer ligger på omkring 46-57 °C, så att djuret snabbt kan värma upp sig. Använd flera halogenspotlights eller värmelampor sida vid sida, så att hela djurets kropp täcks jämnt. En enda, smal ljuskägla kan ge brännskador på ett stort djur.

Det är yttemperaturen som räknas. Termometrar i luften ger andra siffror. Djuret ska också kunna svalka sig i skugga eller i en håla, eftersom kroppstemperaturer över omkring 42 °C är dödliga. På natten kan värmen stängas av, så att temperaturen sjunker. Ett fall på 10 grader eller mer tolereras när djuret kan värma upp sig igen nästa morgon. Den exakta nattemperaturen är inte känd; 20-25 °C är en rimlig utgångspunkt. En vintervila är inte nödvändig, inte heller för avel: djur som hålls varma året runt förblir aktiva, och honorna lägger regelbundet ägg.

Läs mer: Värme och temperatur Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska vara måttlig till hög. En relativ luftfuktighet på 70-80 % mitt i terrariet anses lämplig. Det uppnås bäst genom att hålla botten fuktig några få centimeter ner, medan ytan är förhållandevis torr. Då kan djuret själv välja fuktigheten genom att gräva sig ner. Fukt hjälper också vid hudömsning.

Djuret släpar med sig mycket vatten från badkaret. Står karet i ett större fat fångas det mesta av det vatten som annars skulle göra botten sumpig. Ligger djuret många timmar i vattnet är terrariet förmodligen för torrt, och ett gömställe packat med fuktig jord eller kokosfiber hjälper.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

VATTEN OCH VATTENKVALITET

Varanus panoptes badar gärna, och ett stort kar hör till. Använd en behållare där hela djuret kan ligga i vattnet, till exempel ett betongblandarkar eller en stor plastbalja för stora djur. Byt vattnet ofta, eftersom djuret kissar och lägger avföring i det. Placera karet så att det inte blir omkullvält av ett kraftigt djur, och se till att det finns en lätt väg in och ut.

LJUS OCH UVB

Ha ljuset tänt omkring 12 timmar om dagen. *Varanus panoptes* kan hållas och födas upp utan UV, med vanligt ljus och bra foder av hela bytesdjur, men UV rekommenderas ändå för djur som inte kommer ut i ofiltrerat solljus: huden bildar D3-vitamin under UVB, och UVA påverkar djurets dygnsrytm och beteende. Använd ett UVB-rör eller en kombinerad lampa över solplatsen, så att djuret kan välja. Ferguson-zon 3 är en uppskattning för en dagaktiv art som solar sig mycket. Kvicksilverlampor ger både värme och UV och visar djurets färger bättre, men håller sällan så länge som utlovat.

Sätt alltid upp lamporna utom djurets räckhåll och byt UV-rör enligt tillverkarens anvisningar, även om de fortfarande lyser.

Läs mer: Ljus och UVB Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

UTFODRING

Varanus panoptes är ett allätande rovdjur med hög ämnesomsättning, och den lär sig snabbt att hållaren betyder mat. Grundfodret är hela bytesdjur: upptinade möss och råttor i lämplig storlek, dagsgamla kycklingar, fisk och kräftor, kompletterade med insekter som syrsor, mjölmaskar, superormar och stora kackerlackor. Hela bytesdjur täcker nästan alla behov. Köttremsor, ägg och inälvor från snabbköpet har för mycket fosfor i förhållande till kalk och bör inte utgöra någon större del. Pudra insekterna med ett bra mineraltillskott flera gånger i veckan.

Ge gnagare döda. Även om en varan nästan alltid dödar en mus utan skada kan en levande mus lämna djupa, lätt infekterade sår med sina framtänder. Frysta möss är dessutom billigare och luktar mindre. Ungar kan få mat dagligen. Vuxna avelsdjur kan matas dagligen, mest med möss, medan 3-4 gånger i veckan är en rimlig utgångspunkt för andra vuxna, anpassad efter djurets kondition. Arten sätter sällan på sig fett, eftersom den är mycket aktiv och använder mycket energi till tillväxt och ägg, men vikten bör ändå följas.

Mata djuren var för sig. De är så ivriga att flera tillsammans kan angripa varandra i ett matvansinne. Använd en pincett eller tång, så att du inte själv blir biten. Dräktiga honor slutar äta ungefär en vecka före äggläggningen och är omättliga igen efteråt. Arten gräver ofta efter sitt foder, även när det ligger på en hård yta, och det är normalt.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel

BETEENDE OCH HANTERING

Varanus panoptes är aktiv och nyfiken och fräser gärna, men den är inte ett djur för hantering. Den blir sällan lugn av att man tar upp den och bör ses som ett djur att titta på. Hotad reser den sig på bakbenen och svansen (tripod), blåser upp halsen och fräser långt och djupt. Fortsätter man kan den fara fram. Vissa gamla hanar blir mer avslappnade, men det kan inte förväntas.

Bett, klor och svanssmällar ska tas på allvar, särskilt hos hanar på 120-150 cm. Arten biter sällan av rädsla, men oftast av iver vid matning, och bett är allvarliga. Tänderna är vassa, lätt bakåtböjda och skärande, så även ett snabbt bett kan ge djupa jack som blöder mycket och läker långsamt, och klorna kan ge djupa rivsår. Kraftiga läderhandskar dämpar ett bett men stoppar det inte helt från en stor hane. Använd långa tänger vid matning, undvik att ha händerna i terrariet när det finns mat i närheten, och låt djuret komma till dig i stället för att gripa efter det. Tämjning går ut på lugna, förutsägbara rutiner och att låta djuret vänja sig vid din hand utan att hållas fast.

Reptiler bär ofta på salmonella. Tvätta händerna noga efter all kontakt med djur, vatten, botten och foder. Barn ska inte ha kontakt med djur, botten eller vatten utan uppsikt.

Håll som utgångspunkt djuren enskilt. Honor angriper varandra och kan slå ihjäl varandra, om de inte har vuxit upp tillsammans. Hanar kämpar om dominans med tänder och klor. Hane och hona kan fungera, men paret ska övervakas, och en skiljevägg kan behövas. Konstant skrapande längs väggarna i mer än en vecka tyder på att terrariet är för litet, för torrt eller saknar gömställen.

Läs mer: Karantän och hygien

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanarna är markant större än honorna och har kraftigare framben. Ungar har inga säkra könskännetecken, så könsbestämningen överlåts bäst till en veterinär med erfarenhet av reptiler. Arten är snabbväxande, och djur i naturen kan bli könsmogna på under ett år. Åldern för avel i fångenskap är inte exakt känd, men honorna bör vara fullvuxna och i god hull innan de sätts i avel, eftersom äggläggningen tar kalk från dem.

PARNING

Arten är förhållandevis lätt att få att fortplanta sig. Ett par som får vara tillsammans parar sig och lägger befruktade ägg med jämna mellanrum. Ett par kan hållas åtskilt av en skiljevägg större delen av året och sättas ihop i tre till fyra dagar åt gången varannan vecka; det förhindrar slagsmål. Parningen pågår med pauser i omkring fyra dagar.

En vintervila är inte nödvändig, inte heller för att få djuren att fortplanta sig. Honor som matas väl och hålls varma kan lägga ägg flera gånger om året, även utan hane, men då är äggen obefruktade.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Kullarna innehåller 6-13 ägg, och honan lägger dem omkring 40-45 cm ner i botten. Välmatade honor kan lägga var sjätte till åttonde vecka året runt. Ungefär en vecka före äggläggningen slutar honan äta, blir uppsvälld och gräver överallt. Är botten tillräckligt djup gör hon själv en bohåla. Annars ska ett bo ställas till förfogande.

En bolåda kan göras av en stor plastbehållare med ett fastsatt lock och ett hål i sidan, fylld med fuktigt kokosfibermaterial. Det kan vara stressande för honan, så en djup jordbotten är lättare för henne. Efter äggläggningen är honan mycket mager och ska matas kraftigt för att återhämta sig.

INKUBATION

Lägg äggen i ett fuktigt medium som vermikulit eller perlit. Mediet ska kännas alldeles lagom fuktigt, inte blött, eftersom många kullar har gått förlorade på grund av för fuktigt substrat. Kontrollera äggen ofta. Använd till exempel en sluten låda med perlit, fuktad med lika delar vatten och perlit efter vikt, vid 29-30 °C på dagen och 3-4 grader lägre på natten, och vädra lådan en gång i veckan.

Inkubationen är lång: vid dessa temperaturer kläcks äggen efter 194-210 dagar, och i naturen ligger de omkring åtta månader i jorden. Vissa ägg kan innehålla döda, fullt utvecklade ungar med mycket gula kvar, utan känd orsak. Var tålmodig och kassera inte ägg för tidigt.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Nykläckta ungar är omkring 25-30 cm långa, väger 32-43 g och växer mycket snabbt. De första dagarna lever de på gulan och äter inte nödvändigtvis. Ge därefter små insekter och små, upptinade möss och följ tillväxten. Håll ungarna åtskilda när de matas, eftersom de är aggressiva vid matning och kan skada varandra.

Ungarna behöver en mindre inredning med djup, fuktig botten, varm solplats och gömställen. Flytta dem upp i större utrymmen efter hand som de växer. Honor som föds upp tillsammans från små tolererar varandra bättre än honor som förs samman som vuxna, men oro ska förväntas.

Hälsa och vanliga misstag

Varanus panoptes är härdig när skötseln är rätt, och de flesta problem beror på inredning och foder. De typiska felen är:

- Brännskador från för koncentrerad eller oskyddad värme. Stora djur kan ligga under en enda spotlight länge. Använd flera lampor och skydda dem.
- Benskörhet (metabolisk skelettsjukdom) vid för lite kalk, D3-vitamin och UV, särskilt hos snabbväxande ungar och honor som lägger många ägg.
- Överhettning. Kroppstemperaturer över omkring 42 °C är farliga. Djuret ska kunna svalka sig i skugga eller hålor.
- Uttorkning och hudproblem i för torrt terrarium med öppet nätlock. Fuktig botten och ett stort vattenkar förebygger det.
- Bett från levande möss, som kan ge djupa, infekterade sår. Ge bytet dött.
- Skador från slagsmål när djur hålls tillsammans.
- Parasiter och stress hos djur som är fångade i naturen. I handeln är djuren typiskt uppfödda, men djur som är importerade från Indonesien bör få ett träckprov undersökt och ha fått tid att vänja sig. Uppfödda djur har normalt färre parasiter.
- Problem med äggläggning hos honor som inte har en lämplig plats att gräva på. Kontakta veterinären om honan gräver i flera dagar utan att lägga, verkar slapp eller har en uppsvälld bakkropp.

Ett friskt djur är aktivt, har klara ögon, en fyllig svansrot och äter bra. Sök veterinär med erfarenhet av reptiler om djuret tappar vikt, inte äter på flera veckor, får svullen käke eller verkar slapp.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.